

SLOVENIJA

Uredništvo: Ljubljana, Wolfova ulica št. 12
 Naročnina četrletno 15 Din,
 za pol leta 30 Din,
 za vse leto 60 Din.
 Posamezne številke 1.50 Din.
 Za inozemstvo celoletna naročnina 90 Din

Ljubljana, 23. novembra 1934.

Upravništvo: Ljubljana, Wolfova ulica št. 12.
 Poštočerkovni račun
 Ljubljana št. 16.176
 Rokopisov ne vračamo.
 Oglasi po tarifu.
 Tiska tiskarna Makso Hrovatin v Ljubljani.

Dr. J. R-i.

Slovenska kulturna propaganda

I. Začetki in razvitek.

Kmalu po koncu svetovne vojne je razstavil Matija Jama svoje slike v Haagu. Holandski časopisi so Jamovo razstavo hudo pohvalili, nekateri so Jamo kot krajinarja celo naravnost slavili, imeli so ga pa za — Čeha in so ga pozdravili kot Čehoslovaka! Sploh imajo nekateri zahodnoevropski narodi vse Slovane iz ozemlja prejšnje Avstro-Ogrske za Čeha in to ne le povprečni meščani, ampak razumniki, ki v tamkajšnji javnosti kaj pomenijo. Čehi so namreč že pred svetovno vojno razširjali svoje ime in dela svojega duha posebno med Francozi. Ko je pa nastala nova republika, je ta sama z vso močjo in z velikimi denarnimi zneski razpredla češko propagando v vseh zahodnoevropskih državah. Za to so Čehi današnji dan tisti narod v Srednji Evropi, ki ima na zahodu najboljši sloves in največje zaupanje; dobili so tudi veliko tujezemskega kapitala za svoje gospodarstvo ne le iz Francije, ki je njih zaveznica, ampak tudi iz malih, pa bogatih nevtralnih držav, na pr. iz Nizozemske.

Mi, Slovenci, se za propagando svoje kulture drugod, pri večjih narodih, nismo dosti brigali. Pred svetovno vojno so le redki glasovi o slovenskih duhovnih ustvaritvah segli čez domače meje. »Glasbena Matica« je sicer že po potresu l. 1895 šla na Dunaj, pozneje pa tudi v druga kulturna središča, pred leti tudi v Francijo. Za »Glasbeno Matico« so se podajali tudi drugi pevski zbori v tuje zemlje. Pevec iz Slovenije pa niso vselej nastopali pod slovenskim imenom in ne s čistim slovenskim vzporedom, tako da je bila njih pot, ki je bila draga in plačana z našim denarjem, za slovenstvo brez pomena in bi bilo prav vseeno, če se ne bi podali od doma.

Slovenski oblikujoči umetniki so razstavljali že pred svetovno vojno v tujini, v skupinah in posamič, ne le na Dunaju in v Pragi, ampak tudi v Varšavi in v Berlinu. V Londonu so sicer razstavili na avstrijski razstavi, imeli pa so svoj ločen slovenski oddelek. Pred vojno je slovenska oblikujoča umetnost nastopala po svetu v imenu slovenstva in s poudarkom slovenstva. Po letu 1918 so tisti

mlajši oblik. umetniki, ki se zavedajo slovenstva, šli v Berlin, na Dunaj, na Češko in v Holandijo ter drugam kot Slovenci in je pred vsemi Tone Kralj dosegel velike uspehe kot slovenski umetnik v Amsterdamu in Antwerpnu, v Benetkah, Rimu in Padovi. V Parizu kmalu po končani vojni in v Londonu pred nekaj leti niso mogli nastopiti naši umetniki v slovenskem imenu, ker pri teh razstavah niso odločevali, pa tudi nista imeli večjega uspeha.

Bolj trajen in obsežnejši vpliv kot glasbena in slikarska ter kiparska propaganda ima pa propaganda besede: književnost. Knjiga ostane dostopna celim rodovom, ko pevske prireditve minejo v enem večeru, slikarske pa trajajo največ nekaj tednov. Knjige bero stotisoči, koncerte poslušajo in razstave ogledujejo le omejeno število ljudi, ki dostikrat le slučajno zaidejo k prireditvi.

Slovenska književna propaganda pred vojno je bila neznatna. Prešernove poezije so bile prevedene v nemščino že pred 50 leti, pozneje v ruščino in nekaj v italijanščino. Čehi so prevajali slovenske pisatelje že pred vojno, tuintam je izšla kaka slovenska stvar tudi v kakšnem drugem prevodu. Šele zadnje desetletje so se pomnožili prevodi slovenskih leposlovnih del v tuje jezike. Cankarjev »Hlapec Jernej« je bil preveden v angleščino, nemščino, francoščino, italijanščino, češčino in menda tudi v ruščino. Meškove stvari so prevajali v nemščino, češčino in slovaščino, prevajali so Finžgarja, Ivana Preglja, Vl. Levstika in druge. Slovensko leposlovje se je pokazalo v Evropi, če se ni še razodelo.

Naučni besednjaki in leksikoni evropskih narodov, in to splošni, že odkar so začeli izhajati, ugotavljajo in opisujejo slovenski jezik in slovensko književnost kot samostojen faktor, prav tako kot na pr. dansko in švedsko, čeprav sta ti dve v germanski skupini. Kajpak, da se posebni književni leksikoni, ne le nemški, ampak celo madžarski, ki je izšel še pred svetovno vojno, pečajo obširneje s slovensko književnostjo kot splošni in ne pišejo o nji manj kot o srbski, hrvaški in slovaški književnosti in jeziku ter nikakor ne postavljajo slovenske književnosti in slovenskega jezika na zadnje mesto v zgodovini evropskih književnosti in jezikov.

prevladovala Kranjska ali je pa vsaj odločilno vodila. V času baroka je sicer rodila štajerska zemlja oba brata Straussa, ki sta pa delala skoraj samo v svoji okolici, med tem ko sta na pr. Valentin Metzinger in Ilovšek delala tudi po štajerskem in Koroškem. Za časa Šubicev ni imela štajerska večjih slikarjev, v dobi impresionizma so bili vsi vodilni umetnik razen kiparja Bernekerja Kranjci, predvsem pa Ljubljanci. Še umetnostni spomeniki iz preteklih časov, ki imajo veliko vrednost, na štajerskem niso toliko preiskani kot na Kranjskem in čaka tu še veliko dela slovenske umetnostne raziskovalce, da bo odkrita vsa slovenska umetnostna zgodovina.

Prav je torej, da prihajajo oblikujoči umetniki iz štajerske zemlje v Ljubljano, ker so v Ljubljani prav tako doma kot v Mariboru, ker je Ljubljana središče slovenstva. Ljubljana bi se morala bolj zanimati za umetnost in umetnike, ki žive zunaj Ljubljane.

Udje mariborskega umetniškega kluba »Brazde« nimajo sicer enotnih umetnostnih stremeljenj, saj so prav različni po starosti in hotenju. Anton Gvaje, ki je v preteklih časih živel v Gorici, potem pa v Pliberku na Koroškem, je razstavljal že pred 30. leti v Ljubljani prav na prvih rednih slovenskih umetnostnih razstavah. Priden delavec kot je v resnici, je iskal najraznovrstnejše krajinske motive po vseh krajih, kjer je prebival in se je bolj ali manj vdajal sodobnim umetnostnim strujam, čeprav ni nikoli šel za najmodernejšimi gesli, ampak je slikal »stvarno« in »predmetno«. Gvaje ima motive iz visokih gora, iz Savinjskih Alp, obdravskih krajev in sončne Gorice ter Vipave, od Krke do Save. Boljše so njegove male pokrajine, ker so

Slovenstvo in slovenska kultura je mednarodno priznana kot samostojna, neodvisna prvina in je kot take nihče ne more zanikati, kvečjemu jo more zaradi neznanja ali pa iz drugih vzrokov namenoma zamočlati.

II.

Ivo Barbitch v pariških »Les Nouvelles Litteraires«.

V Parizu izhaja ugleden in splošno priznan tednik »Les Nouvelles Litteraires«, ki priobčuje književne, umetnostne in znanstvene novosti. Ta tednik je izmed najboljših francoskih književnih revij. Dne 18. oktobra t. l. je priobčila ta revija tudi sestavek »La Yougoslavie litteraire«, ki ga je spisal neki Ivo Barbić (Barbitch). V začetku piše Barbić obširno o začetkih srbske književnosti, ki se je začela razvijati pod bizantinskimi vplivi v srbskih samostanih Hilendarju, Studenici, Zici, Manasiji in drugod, za časa Nemanja, ki ga imenuje jugoslovanskega — ne srbskega — vladarja. Pripoveduje o narodnih pesmih, o kraljeviču Marku, o hajdukih in o tem, da so se Herder, Goethe, Walter Scott, Tomaseo, Mickiewicz in drugi zanimali za srbske nar. pesmi. Barbić imenuje dubrovniško književnost v 15. in 16. stoletju dalmatinsko oziroma srbsko. Pravi, da so v 16. in 17. stoletju živeli v Dalmaciji, Zadru, Šibeniku, Splitu in Trogiru književniki Hektorović, Lucić, Zoranić, Baraković; Hrvati so zanj le Zrinjski, Vitezović in Križanić. Šele nato v par vrsticah omeni, da je v Sloveniji reformacija v 16. stoletju rodila književnost, ki ji je bil na čelu Trubar, ki je prevajal protestantske knjige za ljudstvo, Jurij Dalmatin, da je prevedel biblijo, med tem ko je Adam Bohorovitch spisal slovnico slovenskega dialekta (dobesedno: tandis qu' Adam Bohorovitch écrit une grammaire du dialecte slovène). Barbić ne pozna, kakor se vidi, ne brižinskih spomenikov iz 10. stoletja in ne slovenskega književnega jezika, ki ga je ustvaril Primož Trubar in mu spisal slovnico Adam Bohorič. Za Barbića je slovenski književni jezik, ki je med najstarejšimi slovanskimi književnimi jeziki, »dialekt slovène«, in za bralce »Les Nouvelles Litteraires« ni jasno, če sta Trubar in Dalmatin sploh pisala še v tem dialektu.

Takoj na to pravi sicer Barbić, da vsi ti izrazi jugoslovanskega duha (namreč srbski na Hilendarju itd., »jugoslovanski« za Nemanja, srbske na-

Mariborska „Brazda“ v Ljubljani

V ljubljanskem umetnostnem paviljonu je razstavila skupina štajerskih slikarjev: Anton Gvaje, Karel Jirak, Ivan Kos, France Košir, Albert Sirk in Anton Trstenjak. Niso vsi rojeni štajerci, žive in delajo pa vsi na štajerskem (v Mariboru, Ptuj, St. Lenartu oz. v Slovenskih goricah), deloma tudi štajerski rojak Trstenjak, ki prebiva sicer v Pragi. Slovenija sestoji iz več delov in če so bolj živi in bolj močni njeni udi, bolj izrazito in močnejše je slovenstvo samo. Umetnostno gibanje v posameznih slovenskih pokrajinah, če bo res globoko in zavedno slovensko, če bo res zakoreninjeno v krajino in v dušo ljudstva, bo dalo slovenski oblikujoči umetnosti, v kateri zadnje čase čutimo neko omrtvelost, novih sokov za novo rast in življešo barvo. Vse skupine slovenskih umetnikov pa morajo biti v tesni duhovni zvezi s slovenskim središčem, da se medsebojno oplodujejo in ostanejo v slovenskem sestavu, ker bi sicer splahnele v provincialstvo, ki je že marsikateri umetniški talent zatrl v preteklih časih, da se je izgubil in zatonil v malenkostnem in obrtniškem delu, čeprav je imel vse pogoje, da bi se bil razvil. Skupna slovenska umetnost, naša umetnost v celoti pa naj išče zvezo z umetnostjo velikih evropskih kulturnih narodov, tedaj z umetnostjo, ki je še višja in še bolj razvita kot je slovenska, da se bo povzdignila kakovost slovenske umetnosti in pridobivala priznanje v velikem svetu.

Štajerska zemlja nam je dala v književnosti in predvsem v znanosti velike moze: Slomška, Aškerc, Meška in druge, velikana Miklošiča in Žolgerja; v oblikujoči umetnosti pa je v preteklih časih

bolj občutene, na pr. »V prvem mraku«, »Vrbe pri brodu v Mariboru«, »Gabrnica v Zatoku« itd. So to idilične stvarice, ki imajo nekaj vsebine in prav prijetno vplivajo. V gorskih krajinah pa manjka zračne perspektive in so ozadja neskladna z ospredji. Gvaje je razstavil 40 oljnatih slik, od katerih bi se marsikatera podala v kaki starejši salon, saj niso prav nič »revolucionarne«. Mladi so pa: Jirak, Iv. Kos, Košir, Sirk in Trstenjak. Albert Sirk je najmočnejši v izrazu; dela podobe skupin še bolj kot krajine, oljate slike, pa tudi akvarele. »Madona«, prav za prav »Sveta družina« z Marijo, detetom Jezusom in sv. Jožefom, »Jezus z ribiči« in »Poldne« (ladji ob morskem bregu z dvema skupinami monarjev ob njiju) so stvari, ki obetajo večja dela, če bo Sirk razvil vso svojo voljo in se izpopolnjeval v oblikovanju, barve ima dovolj. Oljate krajinske slike: »Strma gora« in »Vodnjak v Slov. Goricah« sta štajerska motiva, radi bi jih pa videli še več. Za to pa se v delih Mariborčana Karla Jiraka oglašajo štajerska zemlja in ljudstvo. Jirak ima veliko plastike v barvah, dosti svežosti v koloritu, čeprav mu še manjka finese v obliki in črti. »Po trgatvi v Halozah«, »Haložanka«, portret ge. L. V. in »Ljubezen« (fant z dekletom na njivi z žitom) so oljate slike, ki napravljajo na gledalca vtisk. Krajine pa dela Jirak v pastelu in so motivi iz Slov. goric in Haloz. Franc Košir, ki živi v Ptuj, je dober slikar tihožitij, razstavil je pa v jesenskih barvah »Dravo pri Ptuj«, »Jez pri Škofji Loki« in pa še 6 pokrajin, ki niso vse štajerske in pa par glav. Ivan Kos iz Maribora ima 18 del: oljnatih slik, akvarelov, linorezov in risb; ima prijetne motive, kakor na pr.: »Iz okolice Slov. Konjice«, »Pod Pohorjem«, »Krajina s ceste« in pa

rodne pesmi, »srbska« dubrovniška književnost, »dalmatinski« pisatelji, Hrvati Zrinski, Vitezović Križanić ter slovenski »dialekt« niso imeli nobene skupnosti. Potem pa se je pospel Barbić do ugotovitve, da se je Vuku Karadžiću posrečilo, da je po hudih bojih ustvaril skupnost jezika (očitno novega »jugoslovanskega« jezika), pri tem so mu pa pomagali predniki in sodobniki, kot Dalmatince Kačić, Slovence Relkovića, Obradovića, Gaj, Vraz in Bleiweis! Dobesedno je zapisal Barbić takole: »Ce fut Vouk Karadgitch qui réussit, après des luttres pénibles, à imposer l'unité de la langue, aidé en cela par des précurseurs ou ses contemporains tels que le Dalmate Katchitch, le Slovine Relkovitch, Obradovitch, Gaj, Vraz et Bleiweis.« Marsikdo, ne le izmed Slovencev, ampak tudi izmed znanstvenikov drugod, bo z glavo zmajal, če bo bral ta stavek. Napisan in priobčen je bil pa v resnici. Ker je Vuk Karadžić 1. 1864 umrl, je torej že pred 1. 1864. po Kristusovem rojstvu izginil slovenski dialekt, kar pa seveda ni mogla biti nobena škoda, saj po Barbiću slovenščina sploh ni bila nikoli književni jezik in seveda dosledno nikoli ni moglo biti slovenske književnosti — po Ivu Barbiću. V jeziku Vuka Karadžića, ki ga je pomagal ustvariti Slovenec Relković(?) in pa Bleiweis z Gajem in Vrazom so po Barbiću pisali tudi Prešeren, Jenko, Aškerc, Kette in Zupančič, prav tako kot Petar Petrović, Njegoš, Mažuranić, Radičević, Jovanović, Jakšić, Ilić, Pre-radović, Kranjčević, Dučić, Šantić, Rakić, Vidrić in

Nazor. Najprej pa piše o »jugoslovanskih« romanopiscih, ki so pisali, kakor je Barbić razumeti, vsi v enem novem Karadžićevem jeziku ter našteva Lazarevića, Sremaca, Šenoa, Kazaraca, Jurčiča, Stritarja, Kersnika, Kočića, Gjalskega, Leskovarja in Cankarja. Še naprej piše Barbić in pravi, da so se pojavljale pred svetovno vojno v jugoslovanski književnosti zahodnjaške umetnostne struje, kozmopolitizem in internacionalizem ter pozneje do-daizem in zenitizem. Omenja Bogdana Popovića in Skerlića, Vinaverja, Manojlovića, Bogdanovića, Ristića, Dedinaca, Krlježa in druge ter razpisavši se v dolgih odstavkih omenja kot vodilno revijo edino »Srpski književni glasnik« in »Danas«. Drugih pisateljev in pesnikov ter dramatikov razen zgoraj naštetih deveterih in pa kakih književnih glasil iz krajev, kjer naj bi bil nekda živel »slovenski dialekt«, Barbić sploh ne navaja, pa še o imenovanih deveterih ne pove, da so živeli v krajih, kjer naj bi bil nekda v navadi »slovenski dialekt«.

Ne bi omenjali sestavlja Barbićevga »La Yougoslavie litteraire«, če ne bi bil izšel v »Les Nouvelles Litteraires«. Tako pa ga je treba omeniti predvsem zato, ker je izšel v uglednem francoskem listu in ker je treba popraviti na kak način take trditve v francoski javnosti zaradi resnosti in zaradi slovenskih koristi.

Ne vemo kako in s čegavo pomočjo je bil Barbićev sestavek priobčen. Zanimivo bi pa bilo, če bi se to dalo izvedeti. (Konec prih.)

„Tivolska resolucija“

(Ob njeni petindvajsetletnici.)

I.

Te dni je poteklo 25 let, odkar so sklenili južnoslovanski socialni demokratje Avstro-Ogrske v Ljubljani (hotel »Tivoli«) resolucijo, ki je obsegala njih narodno stališče: 1. posebej v Avstro-Ogrski in 2. splošno glede vseh južnih Slovanov.

Avstrijska socialna demokracija, ki je bila mala internacionalna zase, sestavljena iz češkega, italijanskega, nemškega, poljskega, slovensko-hrvaškega (uradno se je stranka imenovala: jugoslovanska) in rusinskega delavstva, je imela svoj brniski narodnostni program iz 1899. leta, po katerem naj bi se vsa država razdelila v narodnostno omejena, avtonomna okrožja, a vsa avtonomna okrožja ene narodnosti bi se oblikovala v narodno zvezo z avtonomno vlado v narodnih vprašanjih; narodne manjšine bi se zavarovale s posebnim zakonom, ki bi ga sklenil parlament, a kakšen državni jezik se je zavračal in bi odločal o tem parlament, kolikor bi bil kak jezik potreben za sporazumevanje.

Aneksija Bosne in Hercegovine, absolutistični način vladanja v Avstriji ter fevdalni na Ogrskem sta silila k premišljevanju. Že leta 1907 je terjal Henrik Tuma v znameniti študiji »Jugoslovanska ideja in Slovenci« združenje »slovensko-hrvaško-srbske Ilirije« v okviru Avstrije, pri čemer je priznaval razčlenjenost štirih južnoslovanskih delov v lastne individualnosti, ki pa potrebujejo gospo-

darskega, kulturnega in socialnega združenja v višji organizem južnega slovanstva. To bi bila pravilna rešitev na osnovi kulture in gospodarstva. Po aneksiji je prišla Šusteršič-Krekova misel trializma v habsburški Avstriji, kar je bilo nemogoče doseči na miren način ne le zaradi Nemcev in Madjarov, ampak tudi Čehov in Poljakov.

Češka in nemška socialna demokracija sta leta 1909. tudi posebej razpravljali o narodnostnem vprašanju. In končno so prišli do besede v Avstro-Ogrski južnoslovanski socialisti dne 21. in 22. novembra 1909. leta.

II.

»Tivolska resolucija« je stala na stališču narodne avtonomije, t. j. popolne narodne združitve avstro-ogrskih južnih Slovanov ne glede na različnost imena, vere, pisave in dialektov ali jezikov, da se kot deli velikega enotnega naroda ustanove kot enoten narod za skupno nacionalno-avtonomno kulturno življenje v demokratični zvezi (konfederaciji) narodov.

V drugem delu resolucije se je poudarjalo, da so sedanji štirje južnoslovanski narodi le elementi, ki naj ustvarijo enoten narod; zato bi bilo treba sporazumljenja o skupnem narodnem jeziku in pravopisu kot prvem pogoju popolnega enotnega narodnega življenja.

III.

Ko je urednik Dermota v »Naših zapiskih (1909.)« poročal o tej resoluciji, je dostavil, da reso-

lucija ne rešuje vseh vprašanj, ki obsegajo južnoslovanski problem; žal, da ni prišel do podrobnejšega obravnavanja.

Socialistična resolucija je terjala v okviru Avstro-Ogrske nar. avtonomijo južnih Slovanov kot svobodno enoto v konfederaciji narodov. Ta avtonomnost se je razlagala kot »samouprava v vseh narodno-kulturnih zadevah« na enotnem gospodarskem ozemlju.

Vsak Slovenec naj bere tednik „Slovenija“

Potrebna je solidarnost ali mednarodnost, a resnično ali dejavno obstaja samo med enakimi; drugače se okorišča ž njo tisti, ki je močnejši. Prav za prav pa »konfederacija« in »avtonomija«, kakor ju navadno pojmuje in ju besedno označuje tudi resolucija, ni sta skladni: avtonomija samo v narodno-kulturnih stvareh je premalo za konfederacijo, ki je najširši pojem skupnega življenja narodov.

Splošno je bilo naziranje »tivolske resolucije« glede južnoslovanskih narodov nesprejemljivo, ker je zanikavala njih zgodovinsko dane samobitnosti in mislila, da se more zenačiti, kar je mogoče le združiti v višjo skupnost, kakor je to pravilno povedal Tuma.

Za tedanjo centralistično-fevdalno Avstro-Ogrsko je pomenila osnovna misel resolucije: narodna avtonomija — nov udarec tudi z delavske strani, čeprav se je dal temu pojmu ožek obseg v dobi, ko se je odločneje začelo govoriti o južnoslovanski državnosti. Politični razvoj dogodkov je šel preko misli, ki je bila izražena v »tivolski resoluciji«.

A-a.

Vzroki nemškega poraza

Še danes ljudje ne morejo razumeti, kako je bilo mogoče, da je tako močna, kulturna, najmodernejše organizirana država kakor Nemčija izgubila svetovno vojno. Posebno zagonetno se jim vidi, zakaj si ta mojstrinja notranje asimilacije in kolonizacije skoraj v petdesetletni okupaciji ni duševno pridobila lastnih bratov in rojakov v Alzaciji? Podrobneje nam poroča o teh imponderabilnih vzrokih v svojih spominih sloviti nemški zdravnik, prof. dr. A. Hoche (Jahresringe, München, 1934), ki je več let služboval v Strassburgu in bistro opazoval proces notranjega odtujevanja, tako da so alzaški Nemci 1. 1918 z največjim navdušenjem pozdravili Francoze kot rešitelje izpod »bratovskega« jarma. Hoche piše:

O enotnem narodu v smislu duhovne skupnosti mase ni bilo mogoče govoriti. Stare patricijske družine so bile v sorodstvenih zvezah s Francijo in so notranje odklanjale Nemce, čeprav so v obče-vanju kazale največjo priljudnost. Preprosti ljudje so bili bolj nepristranski in prirodnostni; nikoli mi ni bilo težko z njimi izhajati in jih duševno prikleniti. K temu me je pripravilo daljše prebivanje v sosednem Badenu, ki me je naučilo, skozi lupino južnonemške drugačnosti spoznavati človeško enakost. Da ni pravilno razumela psihološkega ozadja, to je bila glavna krivda nemške uprave; tudi Bis-

prav značilni figuralni sliki »Človek s ceste« in »Starka moli«. Pod vplivi Francozov je Anton Trstenjak, ki je le gost »Brazde«, Ima pikanten način zlasti v podobah, na pr. »Žena z muzo«, »Pri toaleti I.«, »Pri toaleti II.«, pa tudi tudi v krajinah iz Montmartra, prav tako kot v par štajerskih krajinah. Dela v guašu in akvarelu, med katerimi so »Vrtnice« najbolj popoln kos. Škoda je, da se Trstenjak ni lotil bolj domačih predmetov, ker ni dvoma, da bi podal zaradi tega, ker ima veliko finese, lahko posebnosti iz svoje domačije.

Štajerska krajina ob slovenski severni meji je posebno v jeseni tako mikavna v barvah in po ozračju kot nobena druga pri nas. Navdušila je Bartscha, da je ni nehal opevati, opisal je njo in njene ljudi. Lojze Kraigher v »Kotlororju Škrobarju«, pričakuje pa še slikarjev še bolj kot pisateljev. Slikarji »Brazde« žive v nji in naj jo odkrijejo popolnoma zaradi nje, sebe samih in zaradi slovenske umetnosti, da bo po njih vsaj tako vidna kot je postala dolenska stran po Jakcu.

Janez Kocmur:

Nekaj spominov

(Nadaljevanje.)

Dosti boljši govornik od Kreka je bil dr. Evgen Lampe. Če pa njegovo delo ni bilo kronano s tolikimi in takimi uspehi, je vzrok ta, ker se je pojavil, ko je bilo glavno začetno delo že opravljeno in je bilo njegovo delovanje tudi potem omejeno večinoma samo na bivšo Kranjsko, in še tu na izvrševanje le enega dela po Kreku zasnovanega programa. Ta je bil obsežen in splošen; njegova izvedba je zahtevala delitev dela in posebnih delavcev za vsako panogo posebej. Res da ni sestavil Krek nikakega shematičnega načrta, ali vsaka njegova beseda, izgovorjena ali zapisana, je bila kos programa. Skoraj vse zamisli, sprožene od drugega Katoliškega shoda dalje, pa najsi jih je

formalno sprožil kdorkoli in kjerkoli, so imele v večji ali manjši meri obeležje njegove osebnosti. Mnogi se še zavedali niso, da jim je ideja od Kreka, in če že ne iniciativa sama, pa volja in smisel za delo.

Danes mu mnogi očitajo, da je bil slab gospodar. Krek ni nikoli tajil, da nima branjevskega talenta, in če mu je tupatam spodletelo, so bili krivi tisti, ki jim je zaupal ali so se sami vsilili, pa niso znali ali niso hoteli. Sam je izjavil nekoč, da bi bil že davno v kriminalu, če bi bilo oko postave bolj čuječe. V skrajni sili je slekel suknjo, se vrgel v ogenj in reševal z »va banque«. Tako se večkrat tudi slabo sprevrže v dobro. Tisti, ki danes iščejo dlako v jajcu, naj bi se nekoliko zamislili, pa se, tako čisto na samem, vprašali: »Ne uživam li tudi jaz nekaj sadov Krekovega dela?«

Vprašam: Kje je arhitekt, ki zna narediti načrt in hišo obenem? Ali: Kje urar, ki zna narediti magari samo pokrovec uri, da ne govorim o kolesju in drugih njenih sestavnih delih? Za to so posebni strokovnjaki, in če so ti šušmarji, načrti zagledaj še niso slabi. Leonarda da Vincija dá komaj vsako stoletje enega. Ni še dober gospodar, kdor ima za javnost samo besede, ne stori pa nič; tudi ni ljudski prijatelj, kdor zavijajoč oči proti nebu tarna nad slabimi časi, skrivaj pa redi zlato tele, in ko mu to doraste v kravo ali vola, začne s skrbmi, ki da mu jih prizadevajo dolgovi na hiši. Hinavec — če je tako, pojdi in prodaj, da boš brezskrben gostač in srečen!

Poreče kdo: Kaj ima to oprava z ocenitvi govornika? Odgovorjam: K očni govornika ne spada samo merjenje glasu po glasovni lestvici in opis njegove fasade, ampak še marsikaj. Ne v zadnji vrsti značaj in skladnost njegovih besed z dejanji. Kdor kupi hišo, jo da prej pregledati po strokovnjaku; kajti za njenim sijajnim pročeljem se lahko skriva trhlenina polna sten in druge golazni. Šele skup v harmonično celoto povezanih dobrin ustvarja pravo vrednost. — Izidor Lonček

na pr. je v nešteti odborih — znabiti je kje celo predsednik ali časten člen —; leta od seje do seje, se solzi na predavanjih, rohani na shodih in ganljive članke piše. Polno ima načrtov zoper prostitucijo, brezposelnost in potrato; skratka: če bi bilo vse res, pravi mesija. Ali še ves znojen od tehtnih svojih besed sede v bar, naslajajoč se ob golih bedrih izmzgane plesalke; ženi najdražje krzno, služkinji pa odbije zadnji dinar za ubito čašo. Kdaj je Izidor Lonček odkrit: na merniku ali pod njim?

Kakšna zmota, da je dober gospodar samo tisti, kdor se razume na štraco in dvojno knjigovodstvo! Če bi bilo tako, bi bili vsi mnogokratni zaslužkarji, milijonarji in tovarnarji orožja največji do-brotniki človeštva. Ta gospoda vodi celo trojne, čet-rtorne in še večkratne račune in izdaja zanje toliko, da bi lahko bili preskrbljeni vsi jetičniki. Tam za zaklenjenimi durmi in spuščeni zavesami, kjer so sami in jih nihče ne moti, tam molijo Lonci in Lončki svojega zlatega slona. Zunaj je samo beseda; ta je nalik ustrojeni koži, ki se iz nje reže usnje za koristne čevlje, pa tudi stremenje za korobač.

Samo en primer še, kakšen je bil Krek. Videč, da s svojimi poskusi v Trstu ni uspel, je, ne želeč razcepa, prepustil polje ondotnim narodnjakom. Ali slogaška politika slovenskega delavstva ni zadrževala, da ne bi trumoma prestopalo k socialnim demokratom. Dr. Otokar Rybář se je radi tega večkrat pritožil pri Kreku, išoč pri njem sveta in pomoči. Pri neki taki priliki mu je dejal ta: »Kapital in delo sta kakor voda in ogenj; ne gresta skupaj. Ločite se in ustanovite dve fronti: meščansko in delavsko. To lahko storite tem bolj brez skrbi, ker vam je dana možnost, da usmerite nezadovoljnost delavcev od sebe na italijanski in židovski kapital. Odpada s tem sicer ne boste prepričali, pač pa ga znatno zavrli. Ustanovite za delavce posebno organizacijo z lastno avtonomijo. Storite kakor da je prišla iniciativa od delavcev samih. Pazite pa, da dobite v vodstvu odločilen vpliv. Čle-

marck, ki ni nikoli živel v južni Nemčiji, ni imel nobenega umevanja o alzaški posebnosti, ki jo je pač srečaval samo v nesimpatični obliki alzaške, v državni zbor izvoljene opozicije. Tudi mu ni bilo do tega, da si »pridobi« Alzačane. Alzacija mu je bila samo zunanje pobočje trdnjave »Nemčija«; drugo je prepustil času. Prusija je pokazala na vzhodu veliko kolonizacijsko darovitost; a malo talenta za duševno osvajanje pri prodiranju v starejše kulturne kroge. Tukaj je veljala stara formula: biti Prus, to je čast, pa nikaka zabava. Birokratska nespamet Berlina je počenjala vse mogoče, samo da je nasprotje proti spojitvi z Nemčijo vzdrževala in ojačevala.

S krivicami, zlasti v finančnem pogledu, ki so za vsako prirodno občutje ležale na dlani, je vzdrževala v Alzaciji zavest, da velja v novi politični zvezi za pokrajino manjše pravice, za tvorbo drugega reda. Večkrat sem premišljeval o vzrokih čustvene protivnosti južnega Nemca proti pruske mu bistvu in sem poslušal svoje občutke na ta način, da sem se uživel v južnonemško dušo. Sam sem namreč vselej opazil, čeprav sem po svojem rodu centralen Prus, da sem po daljšem bivanju v Heidelbergu in hitri vožnji proti severu občutil prve domače glasove najprej kot predrznost in prevzetnost. V nasprotni smeri pa podleže severni Nemec čustveni prevari, če ima na pr. Bavareca za dobrodušnega, ker tako občuti njegovo izreko. Nemška uprava tudi ni bila preveč srečna v izbiri oseb, ki jih je pošiljala v novo deželo. Spominjam se še primera, da je bil neki uradnik, na severu, zaradi pijančevanja nesposoben za službo, še vedno dosti dober v Alzaciji za krožnega direktorja. Vladano prebivalstvo je molčalo iz stare politične discipline, a si na tihem mislilo svoje.

Za strunost in red je imel inteligentni del prebivalstva pač smisel; a ljudstvu, navajenemu fran-

coske malomarnosti, to ni bilo všeč. Birokratska malenkost novih uradnikov ni bilo tisto, kar je motilo — kajti v tem se je francoska subalternna praksa kosala z vsakim pisarniškim svetnikom pruskega računovodstva — pač pa potrebni posegi v osebno svobodo in pravico, ostati malomaren. Značilna v tem oziru je bila opazka Alzačana proti sosedu, ko je ta še drugi dan po prihodu Francozov v Mühlhausen po stari navadi pometal tlak pred hišo: Ha, ali še uganjaš to »švabščino«? (Švab je Alzačanu skupno ime za Nemca.)

Mi priselniki, po moji današnji sodbi, iz večine nismo imeli pravega notranjega odnosa do starih Alzačanov. Zavest nemške sorodnosti je bila malokje pokopana pod čuvstvom prezirljivega ponižanja, ki ga primitiven ponos na tujem lahko razvija. Mogoče je bilo, da so domačini časih videli na naših ustnicah »podsmeh Sedana«, ki ga je Hamsun opazoval v Parizu na Nemcih; vedenje mladih oficirjev v javnosti se večkrat, ne samo po Alzačanih, ni zdelo primerno. Marsikateri poročnik se ni mogel otresti občutka, da je gospod v osvojeni deželi.

V splošnem so bili Nemci tudi krivični proti Alzačanom v presojanju njih političnega držanja. Ni bilo pravičnega, zahtevati od prebivalcev te historično tolikokrat premetane in z različnimi kulturnimi vplivi prepojene dežele čustev pruskega rojaka in njih pomanjkanje beležiti za madež. Morali bi bili razumeti to alzaško svojstvenost, kakor smo jo občutili, ta priljudni, a zapeti, neodkriti značaj iz pogojev njegovega nastoja. Do globlje zveze med Nemci in »domačini« ni prišlo, izvemši posamezna in slučajna prijateljstva; vedno je režal med njimi jarek, ki ni pripuščal medsebojnega približevanja brez pridržka. Občutljivi in nezaupljivi Alzačani so dobro čutili nemško osnovno razpoloženje proti njim.

Spectator.

Poglavje o iniciativnosti

Za vprašanja gospodarske, politične, socialne in druge zadrege ima »Jutro« pripravljenega posebnega, prav posebnega izvedenca: dr. Joža Bohinjca. Brž ko postane kakšno vprašanje »poreček«, že se oglasi dr. Bohinjec in ga kajpada »reši«. Takole nekako po temle vzorcu: »vprašanja brezposelnosti ne bomo rešili, dokler ne preskrbimo ljudem dela.« Ali: »brez ofenzivnih ustvarjajočih ukrepov in razmahov (to so besede! Ur.) ne moremo izlesti iz težav, v katere smo vklejeni.« Ali — no pa naj raje vsak sam bere sestavke g. Joža Bohinjca. Vsak sestoji iz najmanj pet tucatov podobnih spoznanj.

G. Jožu Bohinju je posebno priljubljena beseda »iniciativa« in kar je njene bližnje in daljne žlahte. Če bi samo del odstotka te Bohinjeve besedne iniciative našlo pri jutranjih ljudeh poti v slovensko življenje, kje bi že bili! Na žalost je pa stvar taka, da zgolj beseda iniciativa na tem materialističnem svetu ne pomeni mnogo, če ne stoji za njo kakšna nova ali vsaj ne preveč obrabljena misel, ki vodi k dejanju.

Te dni je spet napisal dr. Joža Bohinjec novo iniciativo in jo kakopak poslal dnevniku

narina naj bo nižja, podpore pa višje kakor pri socialnih demokratih, da boste te lahko prikazovali kot delavske izkoriščevalce. Primanjklaj boste morali kriti vi, in to je važno, ker vam bo to dajalo dominanten položaj v organizaciji. Najbolj kočljivo bo vprašanje oseb, ki jim bo pripadala naloge posredovanja zvez med vami in organizacijo; te morajo biti v socialnih vprašanjih dobro podkovane, sposobne in absolutno zanesljive. Ne bodo se smele preveč gibati v vaših in drugih meščanskih krogih; delavci bi to hitro opazili in postali nezaupni. Tupatam utegne priti do resničnih sporov, ki jih boste pa lahko premostili, če boste vi in vaši zaupniki v organizaciji dovolj spretni. Potem zastave, enoten kraj, godbe, parade in sploh tam-tam, da delavce čim bolj zaposlite. Ločeno korakati, v odločilnih trenutkih, pri volitvah, pa združeno udarjati na skupni cilj...«

Tako je nastala Narodna Delavska Organizacija (NDO) z mladim drjem Matkom Mandičem na čelu, ki je v tistem soglasju sodelovala s slično italijansko organizacijo pod vodstvom znanega iredentista Cimatorija. — O tem ni črnil dr. Krek nikdar besedice; razumljivo, radi drju. Rybaču dane besede, da bo molčal. Meni je zaupal stvar Mihael Moškerc, najozji Krekov sodelavec, preden je legel in ni več vstal; tudi na obljubo molčečnosti radi tedaj še živečega Rybača. Dvomim pa, da bi tako važne zadeve Krek in Moškerc ne zaupala še komu drugemu; in če sta jo, bi bilo želeto, da se oglasi, komur je kaj znanega.

Potemtakem dr. Krek ni oče samo slovenskega krščanskega socializma, ampak tudi narodnih socialistov. Za mene ni dvoma, da je Moškerc govoril resnico. Za to govoré tudi vse okoliščine. Krekov račun je bil popolnoma jasen: ker ga sam ni imel, oziroma se mu je izjalovil, je naučil tržaške narodnjake, kako narediti trojanskega konjčka, ki naj zavrže prehiter razmah socialne demokracije med slovenskimi delavci v Trstu in okolici. Narodne

Za poldrug predel je je, in res je treba precej požrtvovalnosti in samozatajevanja, da jo prebere človek, če vnaprej ve, da ne bo nič izvedel iz nje. Prav res, toliko brezpomembnih besedi še drugi jutranji sestavkarji ne bi znali nagrmaditi v enem samem sestavku, čeprav jim je treba priznati na tem terišču neko posebno mojstrstvo — naravna posledica neplodnih, mrtvih stvari, ki jih morajo zvečine zagovarjati.

Iz Bohinjevega sestavka je videti pred vsem, da se ima za velikega izvedenca v gospodarskih stvareh. Kako je prišel do te laskave sodbe o samem sebi, res ne vemo, morebiti, ker mu »Jutro« tako radevolje odpira svoje predele za njegove iniciative. Vsekako pa je dobro mnenje o lastni sposobnosti edina razlaga, da prispeva vedno in vedno znova »k vprašanju, kako zboljšati gospodarske in socialne razmere v državi«.

Najprej »mora reči« g. Joža Bohinjec »na splošno, da vlada skoraj v vseh smereh mrtvilo, neka čudna duševna stagnacija, ki ne pusti, da bi se veselo in živahno razgibavali v razmotrivanju in v praktičnem življenjskem reševanju vseh vprašanj, ki nam težko leže na dušah in telesih.«

socialiste si je zamislil samo kot predstražo, ki naj zadržuje sovražnika dotlej, da opravi on svoje delo drugod. Sam se je nameril na Goriško in na Kras, hoteč se od tod približati Trstu in ga enako Titu zajeti od zunaj. Vsekakor smel načrt, ki pa je bil zgrajen na pravilnih osnovah politične strategije. Če nič drugega, je povzročila Narodna delavska organizacija s Cimatorijevimi fasciji dosti zmed med tržaškim proletariatom.

Iz Trsta je razširila Narodna delavska organizacija svoje delovanje tudi na Ljubljano. Tu sta bila njena glavna pobornika Adolf Ribnikar in poznejši narodni odpadnik Arnošt Cham. Ker tu, razen v nekaterih strokovnih organizacijah, od strani socialne demokracije ni bilo posebnih nevarnosti za kapital, je bil ta bolj skop in zlati dežek bolj redek in pohleven. Dajal je nekaj časa starejši češki brat, potem je pa tudi ta odmaknil roko in vrgel le še poredko kakšen milodar. — Danes ni v zasedenem ozemlju o narodnem socializmu ne duha ne sluha, vsi njegovi praporčaki so umolknil ali se pa umaknili, prepustivši okope marksistom in borecem pravega Krekovega duha; ti so še edina gibalna sila zoper beštijo fašizma.

Borec Krekovega kova je bil tudi dr. Lampe. Ves na politično pozornico je ta stopil šele po izvolitvi za deželnega poslanca l. 1908. Kot deželnemu odborniku so mu bile dodeljene finance. Dr. Šušteršič bi bil pač raje imel na tem mestu lajka, da bi se bil bolj postavil; toda teh je bilo malo, in je bil še s tistimi, ki so bili, velik križ. Ni zastoj rohnel dr. Krek zoper »kavarniški dim« in »kismet«; prihajajoč utrujen z dežele, je raje sedel med preproste delavce v konsumski kleti, kakor med »komodne birokrate« v kavarni, v katerih je videl zgolj osebenkarje. Ne brez vzroka; saj se je lahko prepiral na vsakem koraku, da je vse, kar je, plod iniciative zgolj duhovniških glav. »Slovenec« in »Domoljub«, tiskarne, zadrage, hranilnice in posojilnice; vse, prav vse. (Nadaljevanje prih.)

G. Bohinjec je torej prepričanja, da se je treba samo veselo in živahno razgibavali v razmotrivanju in življenjskem reševanju (kakšno neki je tole življenjsko reševanje?), pa bo zginila mōra z duš in teles. Kajti Bohinjeva življenjsko rešljiva vprašanja imajo to posebnost, da leže tudi na telesih. Povemo in priznamo pa kaj tu, da se v globino te življenjske rešljivosti ne mislimo spuščati, že ker nas skrbi, da je ta globina brez dna. Raje prebiramo zagonetno modrost indijskih Upanižad, ki imajo vendarle neke v globini tla in dno.

Potem pripoveduje g. Joža Bohinjec neverjetno novico, da smo »v gospodarskih in socialnih vprašanjih potisnjeni v najskrajnejšo defenzivo«. Zakaj? Spet sega dr. Bohinjec v globino svojega spoznanja in nam razodeva: »zaradi pritiska gospodarskih neprilik«. Človek bi pričakoval, da bo g. socialno-politični narodni gospodarstvenik sedaj kaj povedal, kakšne so te gospodarske neprilike, kdo jih povzroča in odkod prihaja pritisk. Zakaj le, če spoznavamo vzroke svoje stiske, moremo razmišljati o sredstvih in načinih, da in kako jih odpravimo.

Toda Bohinju očitno ni do tega, da bi iz svojih globin motril tako pri vrhu ležeče stvari. On je vendar zato tu, da daje »ideje«. In ko je s takim uspehom zapičil besedo o defenzivi na papir, prihaja sedaj z idejo, vklejeno v ofenzivo:

»Brez ofenzivnih ustvarjajočih ukrepov in razmahov ne moremo zlesti iz težav, v katere smo vklejeni. — — — Za zboljšanje in oživljenje gospodarskih prilik v državi so nma potrebni poleti, živahen elan (g. Joža Bohinjec pozna namreč tudi neživahen, skoraj bi rekli komoden elan! Ur.), razgibanost in neprestana ustvarjalnost na vseh koncih in krajih.«

»Ustvarjalnost« Bohinjeve »nujno« potrebne stvari!

Sedaj pa prikoraka g. dr. Bohinjec tudi in celo s kritiko:

»Naše javno gospodarstvo in socialno delo je omejeno na izrazito politični parlament, katerega poslanci pa žive izven Belgrada. Našo gospodarsko in socialno usodo vodi birokracija. Narodna skupščina bi morala biti razčlenjena na stalne delovne odbore za posamezne stroke državnega življenja. Gola formalnost je, ako skupščina za posamezni zakon, ki pride na klop, ad hoc izvoli odbor za »studij« tega zakona. Tako delo je samo videz, ki ima za posledico, da je naša zakonodaja predvsem neiniciativna.«

»Neiniciativna«, to je tista izvrstna beseda. Kam bi, če bi je ne bilo. Sicer se nam zdi, in brali smo v »Trgovskem listu« in drugod, da so naši praktični gospodarski ljudje, trgovci, obrtniki, industrijalci, vse te stvari ponovno, stvarno in z močnimi razlogi podprto vse bolj in tudi bolj razločno in umljivo povedali. Povedali na način, da je lahko vsak takoj s prstom pokazal: tam in tam je napaka in samo takole jo je mogoče popraviti in prav nič drugače. Toda g. Joža Bohinjec se ne spušča v take podrobnosti, ampak priporoča veselo in razgibano:

»Parlamenti demokratičnih držav se morajo oborožiti z najrazličnejšimi organizacijskimi in tudi znanstvenimi pripomočki, da morejo ustvarjati aktivno in iniciativno.«

Kajpada, seveda, »iniciativno«!

»V odborih se združijo najboljši strokovnjaki za posamezne skupine problemov, stalno in trajno delo v odborih tudi iz začetnih diletantov ustvarja resne in strokovno usposobljene delavce.«

Kakor da bi jih že ne poznali in jih ne imeli do vratu dovolj, tistih komisij in odborov,

G. Joža Bohinjec pa hoče k vsem sedanjim in bodočim odborom še nekakšen višji odbor:

»Če se ne moremo povzpeti do stalnega gospodarskega sveta, bi moral vsaj v Narodni skupščini delovati stalen gospodarski odbor parlamentarcev, ki bi dajal smer in iniciativo za gospodarski preporod države.«

Že spet: »smer in iniciativa«!

G. Bohinjec je pa tudi humanistično izobražen:

»Skoraj moramo reči, da nam manjka Arhimedova točka, v katero bi uprli svoje napore.«

Kako bo to naredil, da bo uprl svoje napore v Arhimedovo točko, tega sicer naravnost ne pove, nam pa pri neiniciativnem pojmovanju »točke« stvar ni prav razumljiva. Morda tako, da spreminimo Arhimedovo točko — abra kadabra — v »gospodarski svet in druge organizacijsko-tehnične izpopolnitve našega zakonodajnega aparata.«

Kaj bo bi raje v bodoče dali tej čudni točki kako drugo ime, na primer iniciativna točka. Sicer je Arhimedes res že dolgo časa mrtev in se ne more več potegovati za pravilno razlago svoje točke, gotovo je pa tudi, da mu pri znani njegovi skromnosti ne bi bilo nikoli do tega, da bi dobila njegova točka še kako popolnoma novo vsebino.

In zdaj povzema g. dr. Bohinjec vsebino svoje iniciative:

»Stvar je takale: resni časi zahtevajo samo dvojje: ali dobro urejen, gibčen in demokratično fundiran sistem organizacije dela za gospodarsko in socialno obnovo države ali močno in sposobno socialno in gospodarsko diktaturo.«

Kot humanistično izobražen človek pristavlja še po klasično:

»Tertium non datur!«

Kako je došel Bohinjec do teh dvojnih mogočnosti, res ne vemo. Zapisal je, pa je bilo. Pogled po gospodarski in socialni politiki drugih narodov nas uči ravno nasprotno. Niti fašistične vladavine si ne upajo uvajati gospodarske diktature, zato je celo Hitler vsako tako misel, če in kolikor jo je sploh kedaj imel, že zdavnaj zavrzel. Danes gospodarita v Nemčiji bančni kapital in težka industrija, in ker je narodni socializem skoraj popolnoma izločil vpliv delovnih množic na narodno gospodarstvo, ker je torej mnogo premalo demokratičnega nadzorstva v njem, zato tudi očitno hira in pro-

pada. Gospodarska diktatura fašizma bi dala ne samo nemškemu gospodarstvu, ampak tudi nemškemu fašizmu smrtni sunek — zato je gotovo, da se je bo Hitler ogibal tudi v bodoče.

G. Joža Bohinjec pa pravi kljub vsemu tako veselo in razgibano:

»Tertium non datur!«

Vendar, da ne bomo površni in da izžrepljemo vse mogočnosti. Bohinjeve alternativne iniciativnosti: Res, imamo zgled vsestranske, stroge socialne in gospodarske diktature. To je boljševiški komunizem. Toda komaj, komaj, če je mislil postaviti pred tako dvojno mogočnost prvič g. Joža Bohinjec, drugič v »Jutru«, tretjič členstvo JRKD.

*

OPAZOVALEC

Slovenskemu izobraženstvu!

Slovenska javnost je izid akcije Kluba prekmurskih akademikov za vzpostavitev popolne drž. gimnazije v Soboti vzela z občudovanjem na znanje. Prekmursko ljudstvo je, oprto na v nebo vpijoče argumente, izrazilo svojo tradicionalno, v suženjske čase segajočo željo po popolni slovenski gimnaziji v treh kolektivnih prošnjah »Želja prekmurskega ljudstva ob petnajstletnici osvobođenja 1919/34«, ki vsebujejo:

1.) ca 15.000 podpisov prekmurskih družinskih poglavarjev, t. j. 75 % vsega prekmurskega ljudstva;

2.) pečate vseh občin v srezih: Soboti, Lendavi, Ljutomer—Gornja Radgona;

3.) pečate narodnih, kulturnih in gospodarskih društev v Slovenski Krajini.

V teh knjigah je prekmursko ljudstvo prosilo, da naj se s šolskim letom 1934/35 odpre peti razred na drž. realni gimnaziji v Soboti, ki naj se v štirih letih izpopolni v drž. osemrazrednico.

Kraljevska vlada na to spomenico še ni odgovorila, ker srednješolsko vprašanje še ni prišlo na dnevni red vladnih sej.

Spričo sestavljanja novega proračuna in sej finančnega odbora narodne skupščine, ki so na vidiku, nadaljuje Klub prekmurskih akademikov svojo akcijo s podvojenimi silami. V imenu vseh udeležencev pri akciji so spočetka tega meseca odposlane primerne spomenice na najvišja in na vsa visoka mesta s prošnjo, da naj se v drž. proračun za leto 1935/36 vnese postavka za otvoritev petega razreda na gimnaziji v Soboti in naj se ta gimnazija v štirih letih izpopolni v državno osemrazrednico. Klub prekmurskih akademikov je vzel borbo za vzpostavitev gimnazije v svoj program zato, ker mu ta borba po času in razmerah pripada kot zgodovinska dolžnost in misija. Zaradi tega te borbe ne moremo, ne smemo in nikoli ne bomo opustili, dokler deklaracija prekmurskega ljudstva ne bo ugodno rešena in dokler ne bo izginila senca, ki je zavila našo petnajstletnico; to tem manj, ker gre za ustanovo, ki bistveno vpliva na bodoče kulturne in nacionalne razmere v Slov. Krajini.

Klub prekmurskih akademikov nikdar ni in tudi sedaj ne dela na tem, da bi se v korist državne popolne gimnazije v Soboti ukinila kaka že obstoječa popolna gimnazija v Sloveniji. Zavedamo se, da so vse gimnazije v Sloveniji potrebne. Prekmursko ljudstvo pa zahteva svojo in se pri tem opira na razloge, ki jih večina popolnih gimnazij v ostali Sloveniji nima.

Klub prekmurskih akademikov je mnenja, da vprašanje popolne gimnazije ni zgolj prekmursko vprašanje, ampak je in mora biti slovensko vprašanje. Zato pozivamo slovensko izobraženstvo, da pri naši borbi prevzame nase delež, ki mu kot takemu pripada, vse slovenske, kulturne in politične činitelje pa, ki jih bomo v teh dneh prosili za uslugo, prosimo, da nam dobrovoljno pomagajo.

V Ljubljani, dne 17. novembra 1934.

Za Klub prekmurskih akademikov:

Krops Emica I. r., Škerlak Tibor I. r.,
tajnica. poslovodni podpreds.
Tivadar Jože I. r.,
načelnik akcijskega odseka.

Bojevniki in „Boj“

Od neke skupine »Bojevnikov« smo prejeli dopis, ki ga priobčujemo, da spoznajo naši bralci mišljenje našega podeželskega ljudstva. Dopis se glasi:

Čitali smo dopis v Vašem cenj. listu preteklega tedna in vsaj nekoliko spoznali iz njega, kakšno je razmerje med »Bojem« in skupinami »Bojevnikov«, česar dozdaj nismo mogli izvedeti niti iz »Preloma« niti iz »Bojevnika«, kako se giblje odbor »Boja«, še manj pa naše delegacije skupin »Bojevnikov« v »Boju«.

Torej, kakor smo šele iz Vašega lista izvedeli, nameravajo nekateri odborniki »Boja« izpremeniti pravila in načela starih slovenskih »Bojevnikov«. Poleg tega pa tudi slišimo, da mislijo predpisati krog za vse člene. Ali nimajo ti ljudje nobenih drugih skrbi? Ali so v »Boju« pozabili, da imajo vendar »Bojevniki« kot bivši člani »Boja« svoja pravila in svoja načela?

Nam »Bojevnikom« še na misel ne pride, da bi zahtevali, naj drugi člani »Boja« izpremenijo svoja pravila. Pred vstopom v »Boj« ni bilo o kaki spremembi pravil nikakega govora, ravno nasprotno, zadrževali so, da lahko ustanovimo skupin »Bojevnikov« kolikor hočemo, pa se to ni zgodilo. Mogoče je bila kaka izprememba pravil potrebna, toda to je zadeva skupin »Bojevnikov« samih, ne pa kake druge organizacije. Kar se pa tiče neke izpremembe naših načel, bo naša skupina gotovo vsako tako izpremembo naših krščanskih načel: svoboda, pravičnost, mir! odklonila. Kroje smo pa mi »Bojevniki« že davno odklonili, ker nečemo posnemati ne veteranov ne fašistov. Bolje je, da se v naših težkih gospodarskih razmerah, ko ljudje nimajo najpotrebnejšega za življenje, poskrbi za gospodarsko pomoč revnim členom in njih družinam.

Naše bojevniške skupine so nepolitične organizacije in je naša skupina odločno proti temu, da bi se skupine politično udeleževale. Naša skupina je tudi do grla sita celoletnega prerokanja z »Bojem« in misli, da je naša naloga, pomagati revnim členom. Najbolj potrebno bi bilo sedaj misliti na ustanovitev domov za onemogle in revne invalide, da bi imeli na stara leta vsaj streho. Ravno tako bi morali organizirati preskrbo živeža z medsebojno pomočjo, ker vemo, da bi naši kmetje, pa tudi trgovci, radi prispevali z kakim živežem sedaj pred zimo, ko povsod stradajo otroci in odrasli.

Na ta način bi se zmanjšala revščina in nehala beračenje.

Našim bojevniškim delegatom v »Boju« priporočamo, naj raje v tem smislu delajo v »Boju« in vplivajo na skupine, da se te naše želje uresničujejo.

Če so pa drugi odborniki v »Boju« drugačnega mnenja in nimajo zmisla za naše želje in potrebe, potem menimo, da smo v »Boju« odveč in da naj gredo naša pota narazen.

Tako pravi dopis iz dežele, ki ga je poslal star slovenski »Bojevniki« Colarič-Maistrove struje.

Mi in Čehi

Na prošnjo mariborske »Borbe« je napisal voditelj češkoslovaške narodno-socialistične stranke, Vaclav Klofač, članek za ta list. Senator Klofač že iz vpljudnosti ni odklonil prošnje, bil je pa gotovo tudi v veri, da gre za glasilo delavske organizacije, ki zastopa isto demokratično smer, kakor njegova stranka. Češkemu politiku pač ne moremo zameriti, če naših razmer in našega tiska dobro ne pozna. Kolikokrat se dogaja, da naše organizacije vabijo češkoslovaške v goste, da bi dale svojim prireditvam večji sijaj, dasi včasih nimajo z njimi nič drugega skupno kot ime. Češka politika je odločno demokratična, ker drugačna biti ne more, ne po izročilu, ne po osnovi, na kateri je država zgrajena. »Borba« in njej sorodni listi nasprotno zatajujejo v vsaki številki načela, na katerih je bila zgrajena naša narodno-socialistična stranka v dobi, ko jo je vodil rajni Rybář, na katerega se senator Klofač tudi sklicuje. To pa »Borba« ne ovira, da bi naprošala senatorja Klofača za prispevke, tudi ne vidi nobenega nesoglasja, če se poklanja v isti številki velikemu borecu za demokratično svobodo, predsedniku Masaryku, najvidnejšemu in najuglednejšemu duhovnemu reprezentantu demokratične miselnosti v Evropi. Kako Klofač misli, je povedal tudi v članku, kjer pravi o nas, da nam je demokracija v krvi, da smo vsi demokrati in ničesar drugega bi ne moremo. To je naše izročilo in naša moč. Senator Klofač je povedal globoko resnico, samo da je ni naslovil na pravi naslov. Ali ni ironija, da prinaša ista »Borba« take izjave, ki je proglasila demokracijo kot strup iz zahoda! Ali ne čuti »Borba«, kako bje sebe po zobeh? Kaj ima skupnega z narodno-socialistično stranko Češkoslovaške, ki je izrazito demokratična, odločno odklanja vsak fašizem in se dostikrat znajde tudi v skupni fronti z drugimi delavskimi strankami? Ali je še kje drugod kot pri Slovencih mogoče časopisje, ki bi bilo tako zmedeno, tako brez lastne smeri in misli in bi tako slepo podlegalo političnim smerem iz tujine? Samo pri nas je mogoče, da se isti ljudje borijo proti parlamentarizmu, proti korupciji, proti režimu, ki sedijo kot zapupniki v raznih odborih vladajoče stranke. In ti ljudje in taki listi bi radi vodili mladino in se predstavljajo kot predhodniki nove dobe. Ne gošpoda, priti bodo morali drugi ljudje, novi možje,

ki ne bodo obremenjeni z odgovornostjo za to, kar je bilo, ki bodo zrastle iz naše zemlje, v njej koreninili in pri vsej svetski usmerjenosti naši z dušo in srcem.

Vodniki človeštva in nacionalizem

Coudenhove-Kalergi piše v svoji knjigi »Evropa se prebuja« o velikih možeh, resničnih voditeljih svojega naroda in o nacionalizmu:

Niti ni bil Goethe nacionalist niti ne Kant, niti Schopenhauer niti Nietzsche; niti Voltaire niti Rousseau, niti Pascal niti Descartes; niti Dante niti Giordano Bruno; niti Unamuno niti Masaryk. Kjerkoli iščemo v evropski duhovni zgodovini zvezde prve veličine, vidimo da niso bili nacionalisti. Med zvezdami druge veličine je nacionalizem češči. Jača se s pojemajočo svetlobno močjo teh zvezd: večina duhov desete veličine so v Evropi nacionalisti. Ti pa so, ki tolmačijo množicam one zvezde prve veličine in jih potvarjajo. Če bi poučevali zgodovino Evrope v ljudskih šolah brez nacionalistične potvore, bi bila najboljša sredstvo zoper nacionalistično samovelije. Zakaj na vsaki strani nas uči, kako so postali pripadniki ali potomci tujih narodov duhovni, politični in vojaški vodniki.

MALI ZAPISKI

Prepovedan tisk.

Minister za notranje stvari je prepovedal uvažati in širiti v naši državi vse knjige in časnike, ki so tiskani v inostranstvu v madžarskem jeziku.

Zavoljo jasnosti...

Pod naslovom »Raritetni kabinet smučarstva« poroča »Frankfurter Zeitung« o raznolikih orodjih in knjigah, ki so jih sestavili prijatelji smučanja. Med knjigami govori udi o »smuškem učniku brez besed«, napisanem in narisanem od nekega Jugoslovana, ki je naredil iz osamljenosti svoje materinščine v svetovnem koncertu celo Kitajci umljivo čednost in ki pride morebiti s tem še do svetovnega uspeha...

Zaradi jasnosti naj povemo, da je ta Jugoslovani, ki je spisal oziroma zrisal navedeno knjigo, Slovenec Kump.

Jugoslovanski prostovoljci zoper »Boj«.

Osrednji odbor zveze jugoslovanskih prostovoljcev je postavil svoji ljubljanski organizaciji dva komisarja, in sicer kakor je poročalo »Jutro« zaradi tega, ker niso hoteli izstopiti iz »Boja«.

Upajmo, da najdejo na to slovenski prostovoljci primeren odgovor.

Obdavčevanje.

Davčno osnovo za pridobnino mora odmerjati davčna uprava po zakonu od dejanskega dohodka. To osnovo je zvišala letošnje leto na trikratni znesek. Iz tega izhaja, da so se po mnenju davčne uprave zvišali dohodki ljubljanskih (pa najbrž tudi drugih trgovcev v Sloveniji) kar za trikrat. Če izvajamo »Pohod«, ki se mu zdi pravična višja obdavčitev višje kulture, in morda še »Jutro«, komaj če bo kdo s takim preračunavanjem dohodkov zadovoljen. Trgovcem pa ne moremo reči drugega, kakor naj kličejo na odgovornost tiste, ki jih zastopajo.

Sirite in naročajte naš tednik!

Zbor Jugoslovanske narodne stranke.

Že za oktober napovedani svoj prvi zbor v Belgradu je Jugoslovanska narodna (po slovensko: ljudska) stranka preložila na 25. novembra t. l. Za udeležence je dovolila železniška uprava do Zagreba polovično, od Zagreba do Belgrada pa četrtinsko voznino. O nalogah zbora piše »Edinost« med drugim:

»Naš prvi državni kongres naj ravno pokaže vsemu svetu našo resnično moč, obenem pa tudi razglašajo, da nemoč in ničevost zaslobo vladne Jugoslovanske nacionalne stranke med prebivalstvom Jugoslavije. Naš kongres naj bo viden dokaz, da obstaja milijonsko členstvo Jugoslovanske nacionalne stranke na papirju.«

»Čez 10 let ne bo duha ne sluha o slovenskem jeziku.«

V »Istri« beremo: Dne 28. oktobra t. l. so tudi v Novem svetu pri Godoviču posvetili novo šolo. Šolska zgradba ima pritličje in 1 nadstropje. Stala je baje čez 100.000 lir. Šola je trirazredna ter moderno in higiensko urejena. Blagoslovitvi je prisostvovalo mnogo občin, posebno pa milicije. Prišel je tudi šolski inspektor iz Idrije, ki je imel ob tej priliki nagovor. Rekel je, da bo ta šola svetilnik italijanstva na vzhodu in mnogo takih prigodnostnih besed. S poudarkom pa je še povedal, da čez 10 let ne bo ne duha ne sluha o slovenskem jeziku na tej zemlji, ter dodal, da se bo slišal samo »naš lepi italjski jezik«.

Urednik in izdajatelj Fran Radešček v Ljubljani.